

Litteratur

Bartosz Adamczewski

Q or not Q? The So-Called Triple, Double, and Single Traditions in the Synoptic Gospels. Frankfurt am Main: Peter Lang 2010. 554 s. Indb. Sfr 128.

Tanken om, at Matthæus- og Lukasevangeliet foruden Markusevangeliet bygger på endnu en fælles kilde, den siden forsvundne Q, står i dag for skud. Antagelsen af et litterært forhold også imellem de to senere evangelier, får således stadig mere vind i sejlene. Fx er vi nogle, der mener, at Lukasevangeliet også benytter Matthæusevangeliet. Men med Bartosz Adamczewski har den position, at Matthæusevangeliet er det seneste af de tre og også bygger på Lukasevangeliet, fået en heftig fortaler.

Efter en kort indføring i Q-problematikken følger et langt forsknings-historisk kap. 1 om de forskellige løsninger af det synoptiske problem i de sidste 25 år, inkl. deres forhistorie. Belæstheden er stor, og konklusionen er, at rækkefølgen Markus-, Lukas-, Matthæusevangeliet er den mest sandsynlige. Det underbygges i kap. 2, der analyserer de basale mønstre i de synoptiske evangeliers indbyrdes litterære afhængighed, belagt med en række prøveeksempler.

I kap. 3 hævdes nu Paulus' breve at være Markusevangeliets hovedkilde. Kronologisk ligger de forud. De er desuden en forudsætning for dets teologi, der dog ikke kun "narrativiserer" paulinske forestillinger. Nej, ifølge Adamczewski indskriver Markus-forfatteren ligefrem Paulus' Kristus-identitet i sit Jesus-billede, der derved faktisk bliver et Paulus-billede. Ud over apostlens breve inddrager han også Homers *Iliade* og Josefus' værker. Metodisk spiller her G. Genettes *Palimpsestes: la littérature au second degré* (1982) en væsentlig rolle.

Dette grundlag arbejder forfatteren bag Lukasskrifterne nu videre på. En grundig analyse af tre dele (Luk 3,1-4,13; 6,20-8,3 samt "rejseberetningen" 9,51-19,28) vil vise, at de udgøres af en kreativ genskrivning af Markusevangeliet, hvorunder også Israels hellige skrifter, Paulus' breve, Josefus' værker og anden antik-jødisk litteratur som *Ugeapokalypsen* i 1 *Enok* 91-105 og *Damaskusskriftet* er inddraget. Forfatterskabet fremstår som eksempel på den bibelske og hellenistiske tradition for 'rewriting the Scriptures', og det sker i større Paulus-troskab end almindeligt antaget. Først her kommer det til en eksplicit datering, hvor Markusevangeliet sættes til 100-110, Lukasevangeliet til ca. 110-120 og Acta til ca. 10 år efter.

I kap. 5 gælder endelig Matthæusevangeliet som sidste station i denne proces. Her er kildegrundlaget udvidet til foruden de to andre evangelier også at omfatte Acta samt Jakobsbrevet og 1 Petersbrev. Dette skrift er ikke specielt jødekristent, men et post-paulinsk arbejde, som alene øjensynlig repræsenterer et jødekristent, måske endda anti-paulinsk standpunkt, dog kun

for at "indpakke" det i postpaulinske ideer, sådan som vi også finder dem i Acta. Matthæusevangeliet tidsfæstes til ca. 135-140.

Bogen er et imponerende forsøg på at se en udviklingslinje i de synoptiske evangelier, der udgår fra Paulus' breve. At Markusevangeliet skulle bygge på mere eller mindre historisk pålidelige Jesus-overleveringer, kommer ikke inden for synsvidde. Formhistoriens forestillinger her afvises som romantiseringer. Evangelierne er ifølge Adamczewski ikke kilder til "den historiske Jesus", men til udfoldelsen af Paulus' Kristus-identitet i skikkelse af narrativisering i en Jesus-fortælling.

Efter endt læsning er man nærmest forpustet. Det er overraskende synspunkter, ikke mindst hos en katolsk fortolker. Men forskningen kommer jo alene videre gennem provokationer. Der er selvfølgelig flere kritiske spørgsmål til Adamczewski. Hvad med bevidnelsen af Matthæusevangeliet, der synes at pege på en tilblivelse omkring 80-90? Og kan det virkelig sandsynliggøres, at forfatteren til Markusevangeliet har kendt og brugt Josefus' skrifter? Og er en så gennemført "allegorisering" tænkelig? Der bliver jo praktisk taget intet tilbage til "den historiske Jesus", som ikke kommer fra Paulus' breve. Alt efter temperament kan man glæde sig/ikke glæde sig over opløsningen af Q-fantomet og over blikket for Paulus' breve som udgangspunkt for evangelierne. Men det er næsten "alt for meget", og selv om forfatteren skulle have ret, får han det næppe. I hvert fald ikke foreløbig. For det er spørgsmål, hvor mange har meget i klemme, og hvor inertens magt er så stor, at mange nok vil tøve med at efterkomme indbydelsen til her at kaste sig ud i en helt ny undersøgelse af de synoptiske evangelier, ja af hele Det Nye Testamente "with the use of the method of critical-intertextual research, which may be regarded as a critical version of the so-called 'canonical approach' of the Bible" (447).

Det engelske glider langt fra altid let. Til gengæld er undersøgelsen trods sin store detailrigdom klart opbygget, sammenfatter hele vejen sine resultater i overskuelige konklusioner, og det forskningshistoriske er særdeles nyttigt. Bibliografi og registre fylder mere end 100 sider.

Mogens Müller

Geert Hallböck

Det Nye Testamente – en lærebog. København: ANIS 2010. 232 s. Kr. 249.

I 1962 skrev Bent Noack en lærebog med titlen *Det nye testamente og de første kristne årtier*, der sigtede mod seminarieundervisningen i kristendom. Denne lærebog dokumenterede ifølge Geert Hallböck et enhedssyn på Det Nye Testamente, som gik tabt efter 1970 og blev erstattet af en pluralitet af metoder og positioner. Men i dag mener Hallböck at kunne finde antydninger af en ny syntese. Hallböcks nye lærebog skal dog ikke repræsentere denne syntese i sin helhed, men fremstiller Det Nye Testamente ud fra en be-